

> Retouradres Postbus 315 3500 AH Utrecht

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
t.a.v. de Minister voor Primair en Voortgezet Onderwijs
Postbus 16375
2500 BJ DEN HAAG

Bureau van het CvTE
Muntstraat 7
3512 ET Utrecht
Postbus 315
3500 AH Utrecht
Nederland
www.cvte.nl

Contactpersoon

1 - Persoonsgegevens

Datum 22 februari 2024
Betreft Tweede voortgangsrapportage verbeteragenda staatsexamens voortgezet onderwijs (vo)

Onze referentie
CvTE-24.00462

Bijlagen
Voortgangsrapportage

Geachte mevrouw Paul,

Hierbij biedt het College voor Toetsen en Examen (CvTE) u zijn tweede voortgangsrapportage aan over de verbeteragenda staatsexamens voortgezet onderwijs (vo).

Staatsexamens vo is al 157 jaar een unieke voorziening in Nederland en daarbuiten, waar iedereen terecht kan die zijn vo-deelcertificaat of diploma niet op een school kan halen. Met aansprekend resultaat. In 2023 organiseerde staatsexamens zo'n 70.000 examens voor ruim 6.500 kandidaten. Het slagingspercentage was 81,1%. De betrokken scholen voor voortgezet speciaal onderwijs (vso) waardeerden staatsexamens gemiddeld met een 7,5. Het CvTE is trots op de hoge kwaliteit van dit bijzondere examen, dat mensen kansen biedt op een volwaardig vo-diploma en deelcertificaten.

Het hoge aantal kandidaten maakt het in een krappe arbeidsmarkt met een lerarentekort wel steeds moeilijker om alle examens te realiseren. Ook vragen kandidaten van binnen en buiten het vso dat het staatsexamen beter aansluit bij hun behoeften. Het CvTE stelde daarom een verbeteragenda op die minister Slob deelde met de Kamer¹. In 2021 startten onderzoeken om in beeld te krijgen hoe we de kwaliteit van het staatsexamen ook in de toekomst kunnen blijven garanderen voor alle kandidaten. Waar we verbeteringen zien die we direct kunnen doorvoeren, zoals betere informatie en uitleg, maken we daar meteen werk van. In onze vorige voortgangsrapportage rapporteerden wij u eind 2022 over de voortgang van onze onderzoeken.

Om te bezien wat de beste aanpak is om de staatsexamens toekomstbestendig te maken, voerden we eind 2023 aan de hand van de onderzoeksresultaten gesprekken met PO-Raad, VO-Raad, Sectorraad GO, Ouders & Onderwijs, Balans Digitaal, LBVSO, LAKS, vso- en particuliere scholen, justitiële jeugdinstanties, (vso-)docenten en examinatoren van de staatsexamens vo. De uitkomst van die gesprekken is een aantal mogelijke maatregelen, beschreven in de

¹ [verbeteragenda-staatsexamen-vo-op-weg-naar-een-toekomstbestendig-staatsexamen.pdf](https://overheid.nl/verbeteragenda-staatsexamen-vo-op-weg-naar-een-toekomstbestendig-staatsexamen.pdf) (overheid.nl)

voortgangsrapportage, waarvan wij momenteel bezien welke binnen vijf jaar uitvoerbaar zijn, en onder welke condities.

Over wat op welke manier, onder welke voorwaarden, en wanneer uitvoerbaar is, rapporteren wij u eind 2024 in de eindrapportage van de verbeteragenda. In bijgaande voortgangsrapportage treft u zowel onze onderzoeksresultaten als de mogelijke maatregelen aan. Het is nog even wachten op de analyse die zal uitwijzen welke maatregelen bijeengenomen een uitvoerbaar scenario vormen voor het toekomstbestendig maken van staatsexamens vo. De mogelijke maatregelen die in gesprek met velen tot dusverre zijn geformuleerd zijn naar overtuiging van het college echter perspectiefrijk. De verbeteragenda ligt, kortom, op koers.

Hoogachtend,

1 - Persoonsgegevens

Bureau CvTE

Datum

22 februari 2024

Onze referentie

CvTE-24.00462

College voor Toetsen en Examens

VOORTGANGS- RAPPORTAGE

VERBETERAGENDA
STAATSEXAMENS VO

5 februari 2024

INHOUD

1.	KANSRIJK SCENARIO	3
2.	RESULTATEN	6
2.1	RESULTATEN UIT DE PROJECTEN	7
2.1.1	EXAMINEREN OP DE EIGEN SCHOOL VOOR VSO	8
2.1.2	TERUGTREKKINGEN EN NO-SHOW	9
2.1.3	VAKINFORMATIE	10
2.1.4	EXAMENVORMEN	11
2.1.5	VERGOEDING EN AANSTELLING DOCENTEN	12
2.1.6	SPREIDING COLLEGE-EXAMENS OVER HET EXAMENJAAR	13
2.2	INVENTARISATIE DEELCERTIFICAATKANDIDATEN IN HET VSO	14
2.3	VELDRAADPLEGING	15
2.3.1	ORGANISATIE VAN DE STAATSEXAMENS	16
2.3.2	EXAMENBETROKKENEN	17
2.3.3	INHOUD	18
2.3.4	COMMUNICATIE EN INFORMATIEPOSITIE	19
2.4	VERBETERING EN REALISATIE	20
3.	PROCES 2024	22

1 KANSRIJK SCENARIO

Staatsexamens voortgezet onderwijs (vo) is al 157 jaar een unieke voorziening in Nederland en daarbuiten¹. Iedereen die zijn vo-deelcertificaat of diploma niet op een of de eigen school kan halen, kan terecht bij staatsexamens (waar in dit document *zijn* staat, wordt zijn/haar/hen bedoeld). En met succes. In 2023 organiseerde staatsexamens zo'n 70.000 examens voor ruim 6.500 kandidaten. Het slagingspercentage was 81,1%. De betrokken scholen voor voortgezet speciaal onderwijs (vso) waardeerden staatsexamens gemiddeld met een 7,5. Het College voor Toetsen en Examens (CvTE), verantwoordelijk voor de staatsexamens, is trots op de hoge kwaliteit van dit bijzondere examen, dat mensen kansen biedt op een volwaardig vo-diploma en deelcertificaten.

Verbeteragenda: waar staan we nu?

Het hoge aantal kandidaten dat gebruik maakt van de staatsexamens maakt het in een krappe arbeidsmarkt met een lerarentekort wel steeds moeilijker om alle examens te realiseren. Ook vragen kandidaten van binnen en buiten het vso dat het staatsexamen beter aansluit bij hun behoeften. Het CvTE stelde daarom een verbeteragenda op die minister Slob deelde met de Kamer². In 2021 startten onderzoeken om in beeld te krijgen hoe we de kwaliteit van het staatsexamen ook in de toekomst kunnen blijven garanderen. Aan de hand van de onderzoeksresultaten (zie hoofdstuk 2) voerden we eind 2023 gesprekken met veldpartijen³ om te bezien wat de beste aanpak is om de staatsexamens toekomstbestendig te maken. De uitkomst hiervan is een aantal verbetermaatregelen die samen een 'kansrijk scenario' vormen. Dat wil zeggen: we zien kansen om de huidige werkwijze verder te verbeteren en daarnaast draagvlak voor de mogelijke maatregelen die uit onze onderzoeken naar voren kwamen. Nu de uitvoerbaarheid nog. In 2024 analyseren we samen met DUO wat we de komende vijf jaar kunnen uitvoeren. We hanteren die termijn om de verbeteringen overzichtelijk en realistisch te houden. Sommige dingen zijn haalbaar binnen vijf jaar, andere niet en hebben meer tijd nodig. Het CvTE vat de uitkomst van die analyses samen in een eindrapportage met daarin het kansrijke scenario dat het CvTE eind 2024 aanbiedt aan de minister. In deze voortgangsrapportage schetsen we waar we nu staan in de uitvoering van onze verbeteragenda.

Kansrijk scenario

Het scenario dat het CvTE eind 2023 opstelde op basis van de uitkomst van de onderzoeken en de gesprekken met veldpartijen onderscheidt twee groepen kandidaten: 1) de kandidaat die leerling is op een vso-school en 2) de kandidaat die dat niet is, de individuele kandidaat. Ons scenario is erop gericht een zo soepel mogelijk examentraject te verzorgen voor beide groepen kandidaten, die allebei een eigen voorbereiding op hun examen kennen (de één via zijn vso-school, de ander individueel). We schetsen ons scenario aan de hand van enkele uitgangspunten.

Kiezen voor hetzelfde vlagmoment, meer momenten voor examens en herkansingen

De schoolexamens van staatsexamens vo (onze 'college-examens') vinden nu plaats in de zomerperiode, nadat kandidaten hun centraal schriftelijke examens hebben gedaan. Terwijl de rest van het vo zijn vlag met rugtas kan uithangen om zijn slagen te vieren, heeft de staatsexamenkandidaat nog een deel van zijn examen voor de boeg. Ook een staatsexamenkandidaat moet kunnen kiezen voor datzelfde vlagmoment.

¹ Voor meer informatie over de geschiedenis van staatsexamens vo, selecteer deze [link](#).

² [verbeteragenda-staatsexamen-vo-op-weg-naar-een-toekomstbestendig-staatsexamen.pdf \(overheid.nl\)](#)

³ PO-Raad, VO-Raad, Sectorraad GO, Ouders & Onderwijs, Balans digitaal, LBVSO, LAKS, vso-scholen, particuliere scholen, justitiële jeugdinstanties, en docenten/examinatoren staatsexamens vo

Kandidaten moeten daarvoor dus ook buiten de zomerperiode college-examen kunnen doen. Daarvoor zou je de afname van de staatsexamens door het jaar moeten spreiden. Dat levert ook meer ruimte op voor herkansingen door kandidaten die geen diploma willen halen, maar één of meer deelcertificaten.

Inzicht in resultaten centraal schriftelijk examen

Kandidaten die mondelinge college-examens in de zomer doen, willen voorafgaand daaraan inzicht hebben in de cijfers die zij voor hun centraal schriftelijk examen hebben behaald. Dat draagt bij aan de kwaliteit van hun voorbereiding. Om dat mogelijk te maken is meer ruimte nodig tussen het centraal examen en het college-examen. Dat willen we aanpassen.

Nabijheid

Staatsexamens vinden nu plaats op zo'n 100 vso-scholen en op drie centrale landelijke locaties. De meeste vso-kandidaten leggen hun examen op de eigen school af, maar veel individuele kandidaten moeten behoorlijke afstanden afleggen voor hun examen. Ook ervaren zij de examenlocaties soms als erg groot en onpersoonlijk. Dat willen we veranderen door te gaan werken met meer regionale examenlocaties. Dat kan de reistijd en de reiskosten voor veel kandidaten verminderen. De examenlocaties die wij nastreven zijn voortaan kleiner, overzichtelijker en minder onpersoonlijk door de inzet van gastheren en -vrouwen.

Drempelloze examens: goede informatie en overzicht, vertrouwde voorzieningen

Elke kandidaat die deelneemt aan staatsexamens moet een zo soepel mogelijk examentraject kunnen doormaken. Voor de vso-kandidaat realiseren we dat in nauw contact met zijn school waarmee we verschillende afspraken maken over bijvoorbeeld de examenvoorzieningen, de maatwerkopties, hulpmiddelen en vertrouwenspersonen. Voor de individuele kandidaat verzorgen we toegankelijke informatie via websites, open dagen en webinars. We zijn bereikbaar voor kandidaten met vragen. Kandidaten krijgen een elektronisch kandidatendossier waarin zij informatie kunnen inzien over hun examentraject, zoals behaalde cijfers en mogelijkheden voor herkansingen.

Het staatsexamen blijft kandidaten de voorzieningen bieden waarop zij recht hebben op grond van hun specifieke behoefte. Daarnaast staan wij ook eigentijdse, digitale hulpmiddelen toe die zoveel mogelijk aansluiten bij de (onderwijs)ervaring van een kandidaat.

Inzet vso-docent als examinerator bij mondelinge examens

Handhaving van de hoge kwaliteit van de staatsexamens loopt als een rode draad door alle verbetermaatregelen. Die kwaliteit is ook gewaarborgd als bekwame vso-docenten samen met een vakbevoegde examinerator mondelinge staatsexamens afnemen. Dat zorgt ervoor dat vso-kandidaten op hun eigen school in een mondeling examen in gesprek kunnen met hun eigen docent, net zoals dat in de rest van het vo gebeurt. Een vertrouwd gezicht in een vertrouwde omgeving kan bijdragen aan een goede prestatie tijdens het examen, waarbij een kandidaat kan laten zien wat hij heeft geleerd.

Veranderen kost tijd

Staatsexamens vo is een omvangrijke organisatie, jaarlijks mogelijk gemaakt door ruim 2.000 mensen uit en/of met veel hart voor het onderwijs. Ruim 120 vso-scholen zijn op enige wijze betrokken bij de examinering van hun leerlingen. In alle gesprekken met veldpartijen was voor alle deelnemers duidelijk, dat voor verschillende partijen veel tijd nodig is voor het doorvoeren van de verbetermaatregelen die hierboven zijn opgesomd als een kansrijk scenario. Het door het schooljaar heen spreiden van college-examens vraagt bijvoorbeeld een grote aanpassing van het onderwijsaanbod. In de gesprekken was duidelijk dat we het hadden over veranderingen die gemakkelijk tien jaar in beslag kunnen nemen.

Tegelijkertijd moeten we zorgen dat de staatsexamens onder alle omstandigheden gewoon door kunnen blijven gaan. Dat is een forse opgave. Het jaarlijks bemensen van zo'n 70.000 examenmomenten is niet vanzelfsprekend, zeker niet met het huidige lerarentekort.

We verbeteren wat we kunnen, zodra we dat kunnen

Dat veel tijd gemoeid is met grote veranderingen, wil niet zeggen dat er in de tussentijd niets verandert. Integendeel. We verbeteren waar we kunnen. Op die manier werken we niet alleen aan nieuwe maatregelen, maar optimaliseren we ook onze staande praktijk. Zo heeft DUO de planning inmiddels geautomatiseerd, vergezellen meer vertrouwenspersonen kandidaten tijdens hun examens en hebben we betere brochures en informatiefilmpjes beschikbaar gesteld. We werken daarnaast toe naar een tijdelijke oplossing waarbij we een groot deel van de kandidaten voorafgaand aan hun mondelinge examen inzage geven in hun cijfer van het centraal eindexamen. Over alle verbeteringen en mogelijke verbeteringen zijn we in goed gesprek met vertegenwoordigers uit het veld.

2 RESULTATEN

Om input op te halen voor het toekomstscenario voor de examens, voerden het CvTE en DUO diverse projecten uit. Inmiddels hebben alle onderzoeksprojecten resultaten opgeleverd. Uit de onderzoeken komen verschillende maatregelen naar voren die bijdragen aan het optimaliseren van het staatsexamensysteem en de aansluiting met het vso en andere groepen staatsexamenkandidaten. De maatregelen uit de actielijnen⁴ komen steeds meer samen omdat maatregelen voor diverse knelpunten een oplossing kunnen bieden. Zo maakt de inzet van vso-docenten en medewerkers op de eigen school de examensetting meer vertrouwd voor kandidaten, en draagt het ook bij aan het meer flexibel inzetten van examenbetrokkenen en het vergroten van de capaciteit.

In 2023 en begin 2024 leverden de deelprojecten hun eindrapportage op. In deze rapportages komen grote en kleine maatregelen naar voren om de staatsexamens verder te ontwikkelen. In paragraaf 2.1 zijn de resultaten per rapportage beschreven.

De projecten hadden focus op de volgende onderwerpen:

- 1) het examineren op de vso-school door eigen docenten;
- 2) het verminderen van terugtrekkingen en no-show;
- 3) het verbeteren van de vakinformatie;
- 4) het uitbreiden van examenvormen;
- 5) het versterken van randvoorwaarden voor docenten;
- 6) de spreiding van het staatsexamen over het gehele (staats)examenjaar.

Daarnaast heeft het CvTE in examenjaar 2023 opnieuw in kaart gebracht hoeveel deelcertificaatkandidaten op weg zijn naar een diploma. De resultaten van deze inventarisatie staat in paragraaf 2.2.

In paragraaf 2.3 rapporteren we over de veldraadpleging. In november 2023 en tijdens reguliere overleggen spraken wij met verschillende raden, vertegenwoordigers van ouders, kandidaten en scholen over wensen en maatregelen zoals deze uit de projecten naar voren kwamen. Ook spraken wij met examenbetrokkenen⁵ over maatregelen die effect hebben op hun taken bij de staatsexamens. Gedurende deze veldraadplegingen verzamelde het CvTE beelden, inzichten en argumentatie over de wenselijkheid, impact en de huidige praktijk. Al deze informatie (projecten, veldraadpleging en overige gesprekken) gezamenlijk heeft geleid tot het hierboven beschreven kansrijke scenario.

Het CvTE en DUO verbeteren het staatsexamen continu. Zo wachten we niet af totdat grote vraagstukken zoals spreiding en herkansingen gerealiseerd zijn. Elke dag maken we de staatsexamens een beetje beter. In paragraaf 2.4 rapporteren we hierover op hoofdlijnen.

⁴ Zoals verwoord in de Kamerbrief van 2021.

⁵ Bij de examenbetrokkenen kan gedacht worden aan surveillanten, secretarissen, locatievoorzitters, correctoren en examinatoren.

2.1 RESULTATEN UIT DE PROJECTEN

Hieronder presenteren we de resultaten van de projecten op hoofdlijnen. Uit de projecten komen verschillende mogelijke maatregelen naar voren die we kunnen nemen om de staatsexamens robuuster te maken. Uit de impactanalyses die CvTE en DUO uitvoeren, zal blijken welke maatregelen binnen vijf jaar haalbaar en uitvoerbaar zijn, op welke termijn en onder welke voorwaarden. Onderstaande resultaten dienen dan ook met het nodige voorbehoud gelezen te worden.

2.1.1 Examineren op de eigen school voor vso

Het doel van dit project was om te verkennen op welke manier vso-scholen een grotere rol kunnen innemen in de examinering van hun leerlingen. Een grotere rol van vso-docenten bij het examineren kan voor kandidaten een meer aangename examenomgeving bieden en kan bijdragen aan de bemensing van de examens. De centrale vraag daarbij is welke voordelen dit kan bieden aan kandidaten, vso-docenten, vso-scholen en de organisatie van de staatsexamens.

Er zijn in de schooljaren 2021-2022 en 2022–2023 twee onderdelen onderzocht. Het ging hierbij om participatie van vso-docenten bij de afnames van de mondelinge college-examens én de correctie van schriftelijke college-examens. Uit het onderzoek concluderen we dat de participatie van vso-docenten bij de examinering veel voordelen oplevert voor kandidaten, vso-docenten, vso-scholen en de staatsexamens. Zowel kandidaten als vso-examinatoren (vso-docenten) als staatsexamen-examinatoren geven aan dat kandidaten minder spanning ervaren wanneer één van de examinatoren een bekende docent is van de kandidaat. De vso-examinator kan tijdens het examen aansluiten bij de specifieke (ondersteunings)behoeften van de kandidaat. De kwaliteit van de examinering door de combinatie van vso- en staatsexamen-examinator wordt 'beter' of 'even goed' bevonden door beide type examinatoren. De objectiviteit was geborgd doordat de vso-examinator gekoppeld is aan een onafhankelijke staatsexamen-examinator.

Daarnaast geeft het onderzoek ook zicht op een aantal vraagstukken die ondervangen moeten worden, zoals de borging van objectieve beoordeling en de kwaliteit van de examencommissies. Het onderzoek is steeds op kleine schaal uitgevoerd, waardoor vervolgonderzoek nodig is om antwoorden op de vraagstukken goed te onderbouwen en de kwaliteit te borgen. Hierbij kan gedacht worden aan de samenstelling van de examencommissie waarbij verder uitgewerkt moet worden welke ervaring, bevoegdheden en competenties nodig zijn per commissie. Ook moet verder uitgewerkt worden hoe docenten voldoende in de gelegenheid zijn om daadwerkelijk bij te dragen aan de examentaak als zij ook andere schooltaken vervullen. Uiteraard moet ook bekeken worden welke eisen de inzet van docenten op de eigen school stelt aan de indelingsregels van DUO, dit proces wordt nu steeds meer geautomatiseerd.

2.1.2 Terugtrekkingen en no-show

In 2022⁶ hadden zich ongeveer 8500 kandidaten opgegeven, uiteindelijk hebben er 6443 een examen afgelegd, oftewel ruim 2000 kandidaten hebben zich teruggetrokken of zijn niet op komen dagen. Dit geeft een enorme druk op de organisatie, want deze kandidaten gaan tot het moment van terugtrekken wel mee in het (gedeeltelijk handmatige) proces van roosteren en indelen. Daarnaast is het vervelend voor examinatoren die voor niets zijn komen opdagen en zorgt het, in de tijden van krapte, niet voor een optimaal gebruik van de beschikbare capaciteit. Het CvTE wilde weten welke maatregelen kunnen helpen bij het verminderen van het aantal terugtrekkingen en no-shows van kandidaten. Oplossingen kunnen bijdragen aan het vergroten van de capaciteit van het staatsexamensysteem. Daarnaast kunnen maatregelen ook bijdragen aan een betere aansluiting bij de kandidaten, waardoor zij meer geneigd zijn om na aanmelding ook daadwerkelijk deel te nemen aan de examens.

In opdracht van het CvTE heeft onderzoeksbureau Oberon de redenen van terugtrekken en no-show onderzocht en oplossingsrichtingen verkend. Hieruit blijkt dat vooral binnen het vso (voortgezet speciaal onderwijs), maar ook bij de individuele kandidaten, persoonlijke omstandigheden een belangrijke reden vormen voor terugtrekking en no-show. Dit hangt vanzelfsprekend samen met de bijzondere doelgroep waarvoor staatsexamens is ingericht. Onvoorziene omstandigheden zoals een spoedoperatie of het toch niet kunnen volhouden van de schoolgang zijn hiervan voorbeelden. Dit is inherent aan de doelgroep en dus zal het deel terugtrekking en no-show dat hiermee samenhangt onderdeel blijven van staatsexamens. Gelukkig zijn er ook redenen te duiden waarvoor wel maatregelen te nemen zijn om terugtrekking en no-show terug te dringen. Enkele voorbeelden van genoemde maatregelen zijn

- 1) uitbreiden van examenmomenten en/of afnamelocaties;
- 2) aanpassen van moment van aan- of afmelden;
- 3) eerder bekend maken van reeds behaalde cijfers;
- 4) het eerder bekend maken van examenmomenten en de examenlocatie.

⁶ Bij de start van het onderzoek is uitgegaan van de gegevens van 2022.

2.1.3 Vakinformatie

Kandidaten, ouders en opleiders bereiden het staatsexamen inhoudelijk voor aan de hand van de vakinformatie. Op grond van de resultaten van het onderzoek dat in 2022 en 2023 plaatsvond, wordt deze informatie in 2024 herzien. Op deze manier is de vakinformatie toegankelijker en meer leesbaar.

De vakinformatie is een document waar met name kandidaten, begeleiders en examinatoren gebruik van maken. Hierin staat beschreven hoe kandidaten zich kunnen voorbereiden op het staatsexamen en hoe het examenprogramma is opgebouwd. Daarnaast wordt in de vakinformatie uitgelegd hoe het vak wordt getoetst. Zo wordt uitgelegd uit welke verschillende onderdelen het examen of de examens bestaan. Ook de weging van de verschillende onderdelen wordt uitgelegd, net zoals hoe het eindcijfer wordt berekend. Voor elk vak en elk niveau waarvoor binnen staatsexamens examen kan worden gedaan, bestaat aparte vakinformatie. Het project had als doel een aantrekkelijker en beter leesbare vakinformatie te realiseren, zodat de informatiepositie van kandidaten, ouders en scholen verbetert.

2.1.4 Examenvormen

Een extern onderzoeksbureau (Oberon) heeft in opdracht van het CvTE verkennend onderzoek gedaan naar mogelijke alternatieve examenvormen die geschikt zijn voor de huidige college-examens. De verkenning omvat een beknopte literatuursearch, het voeren van enkele gesprekken met deskundigen op het gebied van leren, toetsen en examineren, en het in kaart brengen van alternatieve examenvormen. Het onderzoeksrapport biedt het CvTE een vertrekpunt bij het verder verkennen van de mogelijkheden en risico's van het daadwerkelijk toepassen van één of enkele van de voorgestelde alternatieven. Het CvTE werkt in 2024 verder uit hoe het vervolg ingericht wordt. In een volgende rapportage kan het CvTE hier een vervolg op geven.

Samenvattend levert de verkenning het volgende beeld op.

Het onderwijs kent al verschillende alternatieve vormen van examens, denk bijvoorbeeld aan digitale toetsing in middelbaar en hoger onderwijs en het staatsexamen Nt2. Hoewel er geen kant-en-klare oplossingen voorhanden zijn, zijn er wel mogelijkheden voor alternatieve college-examens. Er is veel ruimte binnen de huidige wet- en regelgeving waardoor reguliere scholen binnen de schoolexamens kunnen variëren in bijvoorbeeld het aantal examens, de timing en de toetsvorm. Dezelfde ruimte is er ook voor de college-examens, deze zijn immers vergelijkbaar met de schoolexamens. Een eerste verkenning levert verschillende mogelijkheden op. Hierbij kan gedacht worden aan:

- 1) college-examens afnemen voor het centraal schriftelijke examen;
- 2) mondelinge examens vervangen door schriftelijke en andersom;
- 3) het online afnemen van mondelinge examens.

Alternatieven betreffen wijzigingen in de periode waarin een examen plaatsvindt en/of de wijze waarop het examen wordt afgenomen (vorm, locatie). Daarnaast zijn er wijzigingen mogelijk per doelgroep (vso, particulier, individueel) en schoolsoort (vmbo, havo, vwo). Om een eerlijke kans te geven, is het van belang om voor iedere leerling of subdoelgroep de best mogelijke toetsvorm te kiezen.

Naast het mogelijk beter aansluiten bij verschillende doelgroepen kunnen alternatieve manieren van afname de organisatorische druk die op het huidige systeem rust verlagen. Zo heeft bijvoorbeeld digitaal toetsen vele voordelen, waaronder ondersteuning voor mensen met een functiebeperking. Daarnaast kan overwogen worden om mondelinge examens groepsgewijs af te nemen en niet, zoals nu, alleen individueel. Een vervolg moet naast de mogelijkheden ook de risico's en knelpunten in kaart brengen.

2.1.5 Vergoeding en aanstelling docenten

Om de kwaliteit van het examen te borgen is het van belang dat examinatoren lesgeven of recent les hebben gegeven aan een examenklas. Dit houdt in dat een groot deel van de examinatoren staatsexamens afnemen naast hun reguliere baan of als ze recent gepensioneerd zijn. Door een aantrekkelijke uitdaging te bieden, willen we docenten motiveren zich in hun vrije tijd voor de staatsexamens in te zetten. Daarnaast investeren we in verschillende manieren om docenten te werven.

Om de staatsexamentaak zo aantrekkelijk mogelijk te maken kijken we naar drie onderdelen:

- 1) professionaliseringsaanbod;
- 2) geldelijke vergoeding;
- 3) overeenkomst van opdracht.

Wat betreft professionalisering werkt het CvTE op dit moment een pakket uit waardoor examenbetrokkenen meer vertrouwd kunnen raken met algemene examenvaardigheden en bijzondere doelgroepen. Daarnaast is de vergoeding tegen het licht gehouden en gaan we na wat de meest passende vergoeding is voor de verschillende rollen en taken. We zijn daarbij voornemens om hierbij de CAO vo te volgen. Op dit moment werkt elke examenbetrokkene op grond van een jaarlijkse overeenkomst van opdracht waarbij het CvTE jaarlijks een aanbod doet voor beschikbare dagen en taken. Examenbetrokkenen kunnen zich daar vervolgens op inschrijven.

2.1.6 Spreiding college-examens over het examenjaar

Het doel van het project Planning en Organisatie staatsexamens vo is om meer tegemoet te komen aan de wensen van de kandidaten om het examenjaar vergelijkbaar te maken met het reguliere vo (gezamenlijk vlagmoment) en om de piekbelasting voor de organisatie te verminderen.

Uit het onderzoek zijn veel knelpunten geïnterpreteerd. Per belanghebbende groep (kandidaten, examenbetrokkenen en vanuit organisatieperspectief) is een top 3 van de meest belangrijke knelpunten samengesteld. Op basis van het onderzoek en de inventarisatie zijn drie oplossingsalternatieven uitgewerkt:

1. College-examens aanbieden voorafgaand aan centrale examens;
2. College-examens aanbieden voorafgaand aan en na centrale examens;
3. Verbetering van de huidige situatie.

De optie om zowel voor als na de centrale examens college-examens aan te bieden, blijkt de meest kansrijke optie omdat deze het meest recht doet aan de oplossing van verschillende knelpunten. Het sluit ook aan op de enorme diversiteit aan wensen en geeft de grootste beschikbaarheidsopties voor examenbetrokkenen. Bij deze optie kunnen zowel vso-scholen als de individuele kandidaten zelf kiezen voor examenmomenten en daardoor zelf hun staatsexamenreis plannen.

Deze optie vraagt veel van de uitvoering door een grote mate van complexiteit. De verwachting is daarom dat uit de impactanalyse van DUO blijkt dat voor de invoering rekening gehouden moet worden met de nodige tijd en middelen.

2.2 INVENTARISATIE DEELCERTIFICAATKANDIDATEN IN HET VSO

In 2023 heeft het CvTE evenals in 2022 en 2021 in kaart gebracht met welk doel vso-kandidaten opgaan voor een certificaat bij de staatsexamens. We doen dit om na te gaan hoeveel kandidaten alleen opgaan voor een certificaat en dus niet voor een diploma. Bij bepalen van de impact van de invoering van herkansingen voor deelcertificaatkandidaten kunnen we op grond van deze gegevens inschatten om hoeveel kandidaten het gaat. De respons op de inventarisatie in het vso is hoger dan vorig jaar (in 2021 49% en in 2022 37%), het beeld is vergelijkbaar.

Op de reguliere locaties zijn steekproeven getrokken. De percentages hieronder zijn gebaseerd op deze steekproeven.

	2023	2022	2021
Respons	46%	37%	49%
Kandidaten uit het VSO, die			
dit jaar* opgaan voor een diploma	40%	41%	46%
in de toekomst opgaan voor een diploma	43%	48%	41%
alleen voor een certificaat opgaan	16%	11%	13%
Kandidaten niet uit het vso, die			
dit jaar* opgaan voor een diploma	22%		30%
in de toekomst opgaan voor een diploma	20%		22%
alleen voor een certificaat opgaan**	58%		48%

* Dit jaar is het jaar van inventariseren.

** bij deze categorie gaat het om kandidaten die om zowel studie/beroep een certificaat halen of om een andere reden.

2.3 VELDRAADPLEGING

Bovengenoemde projecten hebben geleid tot een opsomming van vele maatregelen die genomen kunnen worden. Enkele van deze maatregelen zijn voorgelegd aan gesprekspartners uit het veld om met hen de voor- en nadelen, effecten voor de partners en de kandidaten in kaart te brengen. De resultaten van deze veldraadpleging hebben bijgedragen aan het opstellen van het kansrijke scenario en onderliggende maatregelen.

De gesprekspartners hadden zelf mede invloed op de onderwerpen die tijdens de veldverkenning aan de orde zouden komen. Op grond van alle gesprekken zijn vier onderwerpen te onderscheiden die voor de gesprekspartners van belang waren:

- 1) De organisatie van de staatsexamens vo;
- 2) Examenbetrokkenen;
- 3) De inhoudelijke thema's van het examen;
- 4) Communicatie en informatiepositie.

In onderstaande paragrafen zijn de resultaten per onderwerp op hoofdlijnen weergegeven.

2.3.1 Organisatie van de staatsexamens

Binnen dit onderwerp is concreet gesproken over de aanmelding van kandidaten, het tijdstip waarop aangemeld wordt en of dit op kandidaat of locatieniveau moet. Daarnaast is gesproken over de jaarplanning, de examenroosters en de spreiding van examens in tijd en over locaties.

Aanmelding

- Het inschrijven van kandidaten, bij instellingen die vallen onder het vso, gebeurt nu op locatieniveau en moet voor 1 december plaatsvinden. Dat betekent dat kandidaten die van locatie wisselen na inschrijving hun 'plek' bij de staatsexamens verliezen. Als kandidaten de inschrijving persoonlijk kunnen meenemen geeft dat positieve impact op het onderwijs, de motivatie en de doorgaande ontwikkelingslijn van kandidaten. Dit heeft vooral impact op locaties waar kandidaten tussentijds instromen, soms kort verblijven of tussentijds uitstromen. Hierbij kan gedacht worden aan instellingen met individuele leertrajecten, zorg- en justitiële instellingen.
- Op verschillende (onderwijs)instellingen stromen leerlingen in gedurende het onderwijs of kalenderjaar. Deze instroommomenten verhouden zich niet altijd gunstig ten opzichte van het jaarlijkse inschrijfmoment voor kandidaten. Heb je niet in een bepaalde periode ingeschreven dan dient de school en/of de kandidaat weer een jaar te wachten voordat er ingeschreven kan worden én voordat er dus examen gedaan kan worden. Ook kandidaten die niet aan een instelling verbonden zijn, lopen hier tegenaan. Voor deze individuele kandidaten is de inschrijfdatum 1 januari. Daarnaast is die datum voor sommige kandidaten te vroeg om in te kunnen schatten of examineren daadwerkelijk een optie is. Het vaker en later mogelijk maken om je voor een examen in te schrijven, kan positieve impact hebben op de motivatie en de doorgaande ontwikkelingslijn van kandidaten. Daarnaast draagt het bij aan het terugdringen van de no show en het aantal terugtrekkingen.

Jaarplanning

- Het afleggen van college-examens voor of na het centraal schriftelijk examen leidt tot wisselende reacties. De wenselijkheid hiervan verschilt per (sub)groep van kandidaten. De impact voor scholen, kandidaten en andere betrokkenen verschilt ook.
- Het flexibiliseren van de jaarplanning waarbij scholen/kandidaten meer keuze krijgen om het examentraject in te richten, heeft impact op het onderwijsprogramma van vso- en particuliere, de vereiste planningsvaardigheden, de mate van spreiding gedurende een examenjaar en behouden van overzicht als een examentraject meerdere jaren duurt.
- De mate van impact verschilt per school en per kandidaat. Bij scholen spelen grootte, ervaring met (staats)examens en de samenstelling van de leerlingpopulatie een belangrijke rol. Bij kandidaten die niet aan het vso zijn verbonden speelt wellicht de mate van ondersteuningsbehoefte en de beschikbaarheid van een ondersteunende omgeving een rol.
- Diverse gesprekspartners voorzien als potentiële negatieve impact van flexibilisering dat kandidaten en eventueel hun scholen/ouders/verzorgers meer begeleiding nodig hebben om het overzicht te behouden op belangrijke deadlines gedurende het aanmeldingstraject.

2.3.2 Examenbetrokkenen

Uitbreiding examenbetrokkenen in den brede

- Uit de veldverkenning komen diverse opties naar voren om het aantal examenbetrokkenen uit te breiden. Zo is gesproken over de inzet van docenten uit het vavo en meer aandacht besteden aan het feit dat vo-docenten kunnen bijdragen aan de realisatie van staatsexamens. Het CvTE kan samen met de veldpartijen bekijken op welke wijze informatie en werving het best kan plaatsvinden. Daarbij dienen we rekening te houden met de spanningen die nu leven op de arbeidsmarkt. Als docenten eenmaal betrokken zijn bij de staatsexamens, dan is het belangrijk deze mensen aan ons te binden zodat zij meerdere jaren bereid zijn om zich voor de staatsexamens in te zetten. Goede communicatie, heldere verwachtingen, goede vergoedingen en professionaliseringsactiviteiten zijn hiervoor van belang.

Uitbreiding examenbetrokkenen specifiek vanuit het vso

- In de gesprekken komt geen brede ambitie naar voren om voor alle docenten uit het vso een specifieke vakbevoegdheid te eisen. De optie van de huidige pabo-bevoegdheid in combinatie met goede pedagogische kwaliteit en bijvoorbeeld een aanvullende training of certificering om te kunnen examineren lijkt op bredere steun te rekenen. De gesprekspartners verzoeken het CvTE om met heldere kwaliteitseisen te komen, zodat de kwaliteit van de examinering en beoordeling geborgd blijft. De optie om deze docenten te koppelen aan bekwame, vakbevoegde staatsexamenexaminatoren, valt in goede aarde. Dit verzoek sluit aan op de zorgen over de kwaliteitsborging die gesprekspartners uiten. De inzet bij staatsexamens kan bijdragen aan een kwaliteitsimpuls op scholen en binnen de bestaande groep examinatoren. Uiteraard betekent de inzet van vso-docenten en andere medewerkers ook het nodige van de scholen. De beschikbaarheid en bereidheid om docenten in te zetten, kan per school verschillen. Gesprekspartners vragen van het CvTE om hierbij aan te sluiten en niet te snel te werken met een verplicht kader. Het onderzoeken van de inzet kan ook via pilots. Diverse gesprekspartners geven aan hieraan te willen bijdragen.

2.3.3 Inhoud

Examenvorm

- Evenals uit eerdere onderzoeken en gesprekken naar voren kwam, is er een divers beeld over de wenselijke vorm van het college-examen. Groepen hebben sterk wisselende voorkeuren voor schriftelijke, online of mondelinge examens. Dit varieert per vak, per groep kandidaten met specifieke ondersteuningsbehoefte en/of persoonlijke voorkeur.

Maatwerk en voorzieningen

- Dit geldt ook voor de mate van maatwerk en het toekennen van voorzieningen. In het veld is daarnaast niet altijd duidelijk welke mogelijkheden voor maatwerk er zijn en wat specifiek onder een voorziening valt. De mogelijkheden hiervoor zijn ook wisselend per specifieke groep. De voorkeur vanuit scholen en belangenbehartigers is dat de administratieve last zo klein mogelijk wordt gehouden. Daarnaast wordt de wens uitgesproken om meer uit te gaan van de professionaliteit van de vso-scholen, jaarlijks moet nu veel overlegd worden bij het aanvragen van voorzieningen.

2.3.4 Communicatie en informatiepositie

- De communicatie en informatie over de staatsexamens naar ouders, kandidaten en scholen kan op onderdelen verder versterkt worden. De gesprekspartners zien dat er de afgelopen jaren al veel verbeterd is. Dit geldt ook voor de website van DUO, maar deze én de communicatie naar scholen en kandidaten kan verder verbeteren. Dit gaat vooral over de vindbaarheid, de volledigheid en de leesbaarheid van informatie. Zeker voor kandidaten die niet of slechts beperkt begeleid worden bij hun examentraject is informatie onvoldoende toegankelijk.
- De informatiepositie van scholen en kandidaten is versterkt door de diverse filmpjes, brochures en herziene teksten die de afgelopen jaren zijn verschenen. Echter, de materie van het staatsexamen is op onderdelen dusdanig complex dat er wat betreft de informatievoorziening nog verbeterpunten zijn.

2.4 VERBETERING EN REALISATIE

In de dagelijkse uitvoering van de staatsexamens voeren CvTE en DUO regelmatig verbeteringen door. Hieronder een overzicht van wat zoals is gerealiseerd en ontwikkeld.

a) Kandidaten, scholen, ouders

Het CvTE doet er zoveel mogelijk aan om de informatie aan scholen en kandidaten zo toegankelijk mogelijk te maken. In 2023 heeft het CvTE verder geïnvesteerd in de communicatie met vso-scholen. Daarnaast is de informatievoorziening aan ouders en kandidaten verder uitgebreid. Zo is informatie over staatsexamens nu ook in toegankelijke taal terug te vinden op mijneindexamen.nl. Voorheen stond hier alleen informatie op voor kandidaten die reguliere eindexamens afleggen. Daarnaast is in het voorjaar een [informatievideo](#) verschenen om meer uitleg te geven over de mondelinge college-examens. Verder is een flyer over de rol van de vertrouwenspersoon bij de mondelinge college-examens verschenen. Ook is er een brochure gemaakt met daarin een jaarplanning voor individuele kandidaten zodat zij beter weten wanneer zij welke stappen moeten zetten. Voor scholen en kandidaten is ook de handreiking beschikbaar die het CvTE jaarlijks publiceert over het passend examineren van kandidaten met een ondersteuningsbehoefte in het vo. Al deze materialen staan, samen met andere informatie, op Examenblad.nl. De website van [DUO](#) biedt daarnaast nog veel meer informatie voor scholen en kandidaten.

Om ouders gerichter te informeren zijn, in samenwerking met BalansDigitaal en Ouders&Onderwijs, twee webinars georganiseerd om ouders en kandidaten die geen onderwijs op een vso-school volgen te informeren over de mogelijkheden van de staatsexamens. Om daarnaast voldoende geïnformeerd te blijven en met regelmaat informatie te toetsen maakt het team van staatsexamens vo inmiddels regelmatig gebruik van verschillende klankbordgroepen voor ouders, vso-scholen en examenbetrokkenen. Daarnaast spreekt het CvTE met justitiële jeugdinstanties over hoe het staatsexamen beter kan aansluiten bij hun specifieke groep kandidaten.

Onderdeel van de informatievoorziening vormt ook het informeren over, het toewijzen van specifieke hulpmiddelen en het toekennen van voorzieningen. Bij DUO is de registratie van deze voorzieningen nog in ontwikkeling, maar op hoofdlijnen is het volgende beeld te geven:

- Voor vso-kandidaten zijn er voor ruim 3500 kandidaten 6431 voorzieningen aangevraagd voor schriftelijke examens. Dit zijn er ongeveer 650 meer dan in 2022. Veruit de meeste aanvragen gaan over tijdverlenging, het gebruik van een laptop of een pdf voor spraaksynthese. Voor mondelinge examens zijn 3100 voorzieningen aangevraagd. Dit zijn vooral verzoeken om extra voorbereidingstijd of een beperking van het aantal mondelinge examens op één dag.
- Van de individuele kandidaten hebben iets minder dan 800 kandidaten voorzieningen aangevraagd. Dit gaat om ruim 8300 voorzieningen bij het schriftelijke examen, dat iets lager is dan in 2022 (bijna 8700). Ook hier gaat het vooral om verzoeken om extra tijd en het gebruik van een laptop. Daarnaast wordt vaak verzocht om een aparte examenruimte. Voor ruim 4400 mondelinge examenvakken zijn ook voorzieningen aangevraagd. Dit zijn vooral verzoeken om extra voorbereidingstijd. Daarnaast zijn er verzoeken voor verlenging van de examentijd zelf en een beperking van het aantal mondelinge examens op één dag. Dit aantal verzoeken ligt ongeveer gelijk met 2022.

- Iedere kandidaat kan aangeven dat het gewenst is dat er een extra persoon⁷ aansluit bij een mondeling examen. Hiervan maken veel kandidaten gebruik. In 2023 zijn voor ruim 625 vakken van de niet-vso kandidaten vertrouwenspersonen aangemeld. Bij het vso ligt dit aantal hoger.
- b) Veldpartijen en klankbordgroepen
- Om voldoende betrokken te blijven met de onderwijs- en examenpraktijk van alle dag voert het CvTE regelmatig gesprekken over kwaliteitszorg. Zo spreken we gedurende het hele jaar regelmatig met veldpartijen of met ouders en kandidaten, bijvoorbeeld op de locaties tijdens de examenperiode. Ook werken we met gestructureerde klankbordgroepen waarin ouders, vso-scholen en examenbetrokkenen samenkomen. Met raden en lobbypartijen spreken we ongeveer elke 6 weken over sectorbrede of kandidaatspecifieke ontwikkelingen. Deze gesprekken werpen licht op kritische punten, ontwikkelkansen en positieve ontwikkelingen.
- c) Voortgezet speciaal onderwijs (VSO)
- De scholen en kandidaten van het vso vormen inmiddels een stabiele en grote groep deelnemers aan de staatsexamens. In combinatie met de kennis en organisatiekracht die veel scholen inmiddels hebben rondom de examens vormen zij een aparte gesprekspartner voor ons. In samenwerking met veel scholen, binnen justitiële instellingen en andere bijzondere voorzieningen onderzoeken we de mogelijkheden voor samenwerking en maatwerk.
- d) Examenbetrokkenen
- Dit jaar zijn de overeenkomsten van opdracht, de functieprofielen en de instructiedagen verder geprofessionaliseerd. De tevredenheid van examenbetrokkenen is hoog met een gemiddeld cijfer van 8, waarbij vooral de onderlinge samenwerking hoog scoort. In 2023 is meer expliciete aandacht geweest voor benodigde competenties naast vakkennis en ontvingen examinatoren instructie over specifieke groepen van kandidaten. We nemen zowel de vakkennis als de competenties mee in de selectieprocedure voor nieuwe examenbetrokkenen. In 2023 en 2024 zijn, in voorbereiding op de examenjaren 2023 en 2024, 420 sollicitatiegesprekken gehouden en ruim 370 examenbetrokkenen aangenomen. In de komende maanden staan nog ruim 100 gesprekken gepland. Dit gaat om surveillanten, secretarissen, locatievoorzitters, correctoren en examinatoren. De werving en selectie van examenbetrokkenen vraagt om een gespecialiseerde aanpak. De arbeidsmarkt, de kwaliteitseisen en de hoeveelheden examenbetrokkenen maken dat dit niet meer behoort tot de kernactiviteiten van het CvTE. Om die reden onderzoekt het CvTE in 2024 of het mogelijk is om de werving uit te besteden.

⁷ [Toelichting vertrouwenspersoon](#)

3 PROCES 2024

Het scenario dat in hoofdstuk 1 is weergegeven vormt begin 2024 input voor de impactanalyse die DUO en CvTE uitvoeren. Niet alles wat in het scenario staat is nieuw of anders dan de staande praktijk. Onderdelen van de huidige werkwijze kunnen uitgebreid of geoptimaliseerd worden. Hier beginnen we zo snel als mogelijk mee. Eind 2024 schetst het CvTE het toekomstscenario van de staatsexamens zoals wij dat voor ons zien, op welke termijn en onder welke voorwaarden.

COLLEGE VOOR TOETSEN EN EXAMENS

Diploma's in Nederland zijn voor een belangrijk deel gebaseerd op landelijke, centrale examens. Het vertrouwen van vervolgopleidingen en werkgevers in diploma's is dus onder meer afhankelijk van de kwaliteit van die examens.

Als College voor Toetsen en Examens (CvTE) zorgen we voor centrale examens die dat vertrouwen waard zijn. Vanuit de gedachte 'van, voor en door het veld' werken we nauw samen met mensen uit het onderwijs, zoals docenten, leerkrachten en examensecretarissen.

cvte.nl

SAMEN BOUWEN WE AAN GOEDE TOETSEN EN EXAMENS

 Toetsen primair onderwijs: doorstroomtoetsen en leerlingvolgsystemen. Vergelijkbaarheid van doorstroomtoetsresultaten en kwaliteitsbewaking van doorstroomtoetsen en leerlingvolgsystemen.
Cvtetoetsenpo.nl

 Centrale examens voortgezet onderwijs: het centrale deel van de eindexamens vmbo, havo of vwo. Het diploma geeft toegang tot passend vervolgonderwijs.
Examenblad.nl

 Staatsexamens voortgezet onderwijs: examens voor iedereen die individueel of op vso-scholen niet in staat is via het regulier voortgezet onderwijs examen af te leggen.
Staatsexamensvo.nl

 Centrale examens middelbaar beroeps-onderwijs: centrale examens Nederlandse taal en Engels voor studenten in het mbo. De uitkomst is onderdeel van het mbo-diploma.
Examenbladmbo.nl

 Staatsexamens Nederlands als tweede taal: examens Nederlandse taal voor iedereen die Nederlands niet als moedertaal heeft. Het diploma toont aan dat het Nederlands voldoende is voor werk of opleiding.
Staatsexamensnt2.nl

redacted on: 02/22/24

- Redaction (1 redaction)

1 Privilege / Exemption reason used:

1 -- "Persoonsgegeven" (1 instance)

Redacted pages:

Page 1, Persoonsgegeven, 1 instance

redacted on: 02/22/24

- Redaction (1 redaction)

1 Privilege / Exemption reason used:

1 -- "Persoonsgegevens" (1 instance)

Redacted pages:

Page 2, Persoonsgegevens, 1 instance